Urbefolkningen i Sør-Varanger

Sør-Varanger har i årtusener før nordmenn og finner kom, kun vært bebodd av skolter. Ifølge en teori kom skoltene til Kola, Nord-Finland og Sør-Varanger i slutten av siste istid, for ca 10000 år siden. Arkeologiske utgravninger fra området viser at skoltene har vært i Sør-Varanger og på Kola i flere tusen år.

I en uavbrutt linje har skoltene bodd her i flere tusen år. Få steder i verden har en slik kulturell kontinuitet, noe som er unikt i seg selv.

Skoltebyen har også i dag en stor betydning for skoltenes identitet, og er fortsatt Neiden skoltenes kjerneområde. Koloniseringen av Sør-Varanger begynte etter 1826, da grensen mot Finland og Russland ble fastlagt, men først etter 1900-tallet ble det fart i den norske koloniseringen.

Skoltenes særegne kultursymboler

Skoltekulturen har en hel rekke kultursymboler som er forskjellige fra same kulturen.

Eksempler med ulikheter vises i skoltenes kleskultur, sangtradisjon, dansetradisjon, navnetradisjon og religion. Skoltene er ortodokse, mens den øvrige samiske befolkingen tilhører den lutherske kirke.

Landområder og levesett

Skoltene hadde bruks- og råderetten til alt land og vann med enerett til all fiske, jakt, fangst og tømmerhogst frem til 1826.

Før grensereguleringen var skoltene halvnomader med boplasser etter årstidene. De var opprinnelig en fangst og veidefolk som de fleste urbefolkninger, men den spesielle års syklusen med flyttinger til faste bebygde boplasser var særegent for skolte kulturen.

Sommerboplassen var her i Neiden på grunn av elva, som var livsnerven for skoltene. Til sommerboplassen flyttet de tidlig på våren for blant annet å fiske laks i Skoltefossen. Kastenotfisket var en av de viktigste årsakene til at sommerboplassen ble lagt til Skoltebyen.

Skoltene drev også handel med russiske og andre sjøfarende kjøpmenn i flere århundrer før området ble norsk territorium.

Deres landområder var delt opp i sidaer, med Neiden sidaen som den minste og vestligste av skolte sii`daene. Neiden sii`daen ble delt i to i 1826 ved grensesettingen. Denne delingen av sii`daen førte til en oppløsning av Neiden skoltenes livsmønster.

Den norske stat tok etterhvert alle skoltenes rettigheter og deres livsgrunnlag. Skoltene som ble norske etter 1826 er en liten minoritet i Norge. De har blitt glemt og forsøkt utradert som en folkegruppe av den norske stat.

I de senere år har de norske samene ført en tilsvarende politikk, noe som har ført til en usynlig gjøring av skolte kulturen. Imidlertid har samene nå endret sin politikk og har i det siste gjort mye for å synliggjøre skolte kulturen, noe denne samlingen er et eksempel på.

Mange elementer fra skoltenes sii`da ordning er brukt for å rekonstruere den samiske sii`da ordningen, og noen har sagt at skolte kulturen kan være endel av opphavet til same kulturen.

Religion

På begynnelsen av 1500-tallet kom skoltenes apostel Trifon til Petschenga med tanke på å kristne skoltene til den ortodokse tro. Hl. Trifon fikk bygd en kirke ved Petschengaelva som fikk navnet Den Hellige Trefoldighet kirke. Rundt denne kirke oppsto Petschenga kloster.

I 1565 fikk Hl. Trifon bygd St. Georgs kapell i Skoltebyen. Kapellet er den eldste gjenstående trebygningen i Nord-Norge, og er over 400 år gammel.

Fra 1826 og utover foregikk en fornorsknings politikk, som gjorde at skoltene måtte ta norske navn og ble nektet å utøve sin gresk ortodokse religion frem til 1950-årene.

Helt frem til 1914 kom prestene fra Boris Gleb til Skoltebyen for å foreta kirkelige handlinger. Fra 1. verdenskrig til 1950-årene var det vanskelig å dyrke den ortodokse religionen åpenlyst.

Blant annet på grunn av myndighetens frykt for kommunismen. St. Georgs kapell feiret 400 års jubileum den 5. september 1965, og har etter dette jubileet kommet i funksjon med årlige guds-tjenester. Disse gudstjenestene har blitt avholdt av finske ortodokse geistlige.

25.juli 1992 konverterte flere skolter til sin forfedres tro og stiftet "Kirkeforeningen ved St. Georgs kapell". 15. mai 1993 avholdt kirkeforeningen sin første offisielle Gudstjeneste, og kirkeforeningen har senere gradvis overtatt ansvaret for denne årlige gudstjenesten, siste søndag i august.

Nåværende situasjon

Området som i dag er et symbol for skoltenes historie og kultur i Norge er i ferd med å bli fredet. Sitat fra fredningsforslaget som er utarbeidet av Samisk Kulturminneråd:

> *"Skoltebyen ved Neidenelva er det viktigste kulturvernområdet for skoltenes/ skoltesamenes historie, og for den gjenlevende skolte kulturen i Norge. Dette tilsier en nasjonal vernestatus. Et unikt område både i samisk og nasjonal kulturminne- og kulturvernsammenheng".*

Skolte foreningene, Sametingspresidenten og representanter for Samisk Kulturminneråd er enige om at det skal være en binding mellom fredningen av "Skoltebyen" og "utvikling av et kultur- og museumsanlegg" i området. Det er enighet om at anlegget skal administreres og forvaltes av skoltene selv.

Museumsplanene i forbindelse med fredningen av Skoltebyen har lenge stått i et vakuum. Undertegnede håper at de retningslinjer man har blitt enige om som vedrører fremdriften av kultur- og museumsanlegget i tilknytning til fredningssaken blir fulgt, særlig i første fase med hensyn til den lokale kompetanseutvikling.

Planleggingen av et kultur- og museumsanlegg har kommet til skisseprosjektstadiet. Den videre biten i finansieringen som gjelder forprosjekt og hovedprosjekt samt bygging og drift av det planlagte kultur- og museumsanlegg mangler. Skoltene i Sør-Varanger er den eneste minoritets gruppe i Norge som fremdeles i 1996 er forsømt og glemt av det norske Storting og regjering.

Vi føler imidlertid at denne trenden er i ferd med å snu.

Som talsmann for Neiden skoltene håper jeg at de lokale myndigheter og den norske stat prioriterer tilstrekkelig med ressurser for å få til en fremdrift som kan skape en ny positiv utvikling for skolte kulturen, bygda Neiden og for Sør-Varanger kommune.

NB!
Dessverre har situasjonen i de senere år blitt vanskeligere!